Ořech

Kraj: Středočeský
Okres: Praha-západ
Správní obvod: Černošice
GPS souřadnice: 50.020106N, 14.296546E
Nadmořská výška: 356 m n. m.
První pís. zmínka: 993 (1031 let)
Počet obyvatel: 920
PSČ: 252 25
Adresa URL: www.obecorech.cz

Historie obce Ořech

Pravěké osídlení na katastru obce Ořech je známo již od konce minulého století, kdy při úpravě velkostatku a na zahradě pana Jeníčka (dnes čp. 27) byly sbírány zlomky keramiky, pocházející ze sídlištních objektů knovízské kultury (1200–800 př. n.l., tj. cca 3200–2800 od současnosti). V průběhu další činnosti byly získány zlomky kultury s keramikou lineární (5. tisíciletí př.n.l.) a později také zlomky keramiky germánského obyvatelstva, usazeného v prostoru katastru zhruba v 1. a 2. století našeho letopočtu. Pravou explozi informací o pravěkém osídlení katastru přinesla však až výstavba okruhu H1 a s ní spojené stavby, které byly prováděny v polovině 70. let 20. století.
Při sběrech a terénních záchranných výzkumech bylo v katastru obce zachyceno, dokumentováno a různým způsobem zkoumáno celkem 92 objektů sídlištního charakteru. Neolitické osídlení kultury keramikou lineární (5. tisíciletí př.n.l.) je representováno jednou jámou a sběry ojedinělých úlomků keramiky, neolitické osídlení kultury řivnáčské (1. poloviny 3. tisíciletí př. n.l.) a následujících kultur známe z výzkumu objektů. Objekty z doby bronzové jsou zaplněny keramikou středodunajské mohylové kultury (zhruba 1500–1200 př.n.l.), sídlištními projevy knovízské kultury (1200–1000 př.n.l.) a její tzv. štítarské fáze (1000–800 př.n.l.). Obydlí z doby halštatské (700–600 př.n.l.) a výrobní železářský okrsek z doby římského císařství (germánský z 1. a 2. století našeho letopočtu) uzavírají přehled pravěkého osídlení. Všechny doklady o pravěkém osídlení jsou stejně důležité, ale nejrozsáhlejší poznatky máme pro období mladší doby bronzové (knovízská a štítarská kultura) a germánský výrobní okrsek (Čtverák 1991, Motyková-Pleine 1987). Jejich význam vyplývá z celkové nálezové situace na katastru obce a rozložení nálezů obdobného charakteru na katastrech sousedních.
Knovízský a štítarský sídlištní areál se rozkládá na značné části pole až k okruhu H (poloha "Prsníče", parc. č. 88/3). Do areálu je možné začlenit i starší zprávu o knovízských nálezech ze zahrady p. Jeníčka a plochy velkostatku. Nálezy knovízské kultury přímo z intravilánu (čp. 19) jsou poněkud starší a mohou signalizovat nárůst nebo určitý posun v dalších vývojových fázích osídlení směrem k severu a tudíž blíže k prameništi. Obdobná situace s posunem osídlení je známa i z nedalekého katastru Jinočan. Bohaté knovízské a štítarské osídlení bylo v průběhu desetiletí zachyceno v různých částech dnešních Řeporyj.
Při stavbě okruhu H1 bylo v tělese na jižní svážnici zachyceno a převážně prozkoumáno 12 štítarských objektů, z nichž největší pozornost zasluhuje objekt 75 a také 84, kde byly nalezeny kosterní o pozůstatky tehdejší populace. Objekt 75 byl od povrchu zaplněn větším množstvím převážně vápencových kamenů. V hloubce 65-70 cm (tj. 95-100 cm od současné úrovně terénu) na vrstvě spraše,

pokrývající téměř celou plochu, ležela pod čtyřmi velkými vápencovými kameny lidská kostra. Byla silně pokrčena v poloze na boku, orientována lebkou k východu, obličejovou částí a končetinami k severu. Za páteří jsme nalezli malí knoflík a další nádobu ve střepech. Celková hmotnost kamenů v zásypu a na kostře je odhadována na 200-220 kg. Po vyzdvižení skeletu a odebrání spraše pokračovala hnědočerná vrstva se štítarskými zlomky až ke dnu. "Pohřeb" byl uložen do upravené sídlištní jámy. Nejedná se však o tzv. "pohození jedince", protože před vlastním "uložením" došlo k plošné úpravě zásypu, který byl převrstven 2-3 cm mocnou, sterilní vrstvou spraše z okolí nebo přímo z jámy. Jedná se o jeden z "vyjímečných pohřbů" v knovízské a štítarské kultuře , jejichž problematika poutá pozornost již několik desetiletí. Interpretační možnosti se postupně, díky detailním pozorováním a rozborům, zužují a spektrum poznatku rozšiřuje. Nález z Ořecha nabízí některé další doplňky. K pohřbu byly přidány jako "milodary" malý knoflík a nádobka, která byla patrně druhotně rozbita závalem kamenů, jimiž bylo tělo mladé, asi osmnáctileté dívky, přikryto. Nálezová situace a výsledek expertizy naznačují, že pravděpodobnou příčinou smrti bylo utlučení nebo ukamenování, které je častější.
V případě nálezů z jam na štítarském sídlišti v Ořechu jsou násilné zásahy, mající za následek smrt ukamenováním nebo obecněji ubitím, patrny jak na lebce mladé ženy, tak i na lebce mladého dospívajícího člověka, pravděpodobně muže z objektu č. 84.
Neméně významným objevem byla variační šíře reliktů železářského výrobního okrsku zachyceného při předstihovém výzkumu v trase okruhu na parc. č. 41/4 - poloha "U kamene" a následně také na parc. č. 88/3 v poloze "Prsníče". Na parc. č. 41/4 bylo prozkoumáno 13500 m2 a zachyceno celkem 74 objektů, z nichž bylo 15 železářským dílem. Ze starších kultur zde byly prozkoumány také tři objekty pozdně halštatského období (7-6. stol.př.n.l.). Další objekt byl porušen při výstavbě vedení vysokého napětí jihozápadně od zkoumané plochy (Slavíková 1985).
Železářské pece byly zachyceny v různě velkých dílenských jamách, některé dílenské prostory byly zastřešeny. Řada objektů prošla delším vývojem, např. objekt č.5, při němž se postupně užívalo 15 pecí, z nichž 5 mohlo pracovat současně. V této dílně byly nelezeny také skládanky dřevěného uhlí, rudy a drcené rudní hlušiny. Zbytky železářských pecí byly zachyceny v různém stadiu zachování. Nejméně dokumentoval tuto situaci objekt 14, v němž byla zachována jedna pec celá, včetně dyznové cihly a připravené vsázky, druhá částečně vybouraná a třetí zcela destruovaná po ukončení tavby. Mnoho objektů bylo zahloubeno tak, že před vlastními pecemi byl vyhlouben manipulační předpecní prostor. Hloubka dílen a výška šachet se pohybovala okolo 100 cm. Tak rozměrné pece však musely pracovat s nuceným přívodem vzduchu pomocí měchů. Důkazem jsou již výše uvedené dyznové cihly s otvorem pro náhončí měchů. Výrobní okrsek vznikal postupně tak, jak jednotlivé dílny ztrácely svoji provozuschopnost. Je známo, že výrobní okrsek zpracovával patrně kvalitní hematit z železorudných výskytů v souvrstvích barrandienu.Známé jsou především Nučice, které zasahují od jihozápadu až k Praze. Palivem a redukčním činitelem pro hutě bylo dřevěné uhlí, které se patrně získávalo na místě. Hlavní podíl ve skladbě uhlí náleží vrbám a topolům, méně pak borovicím a dubům. Výrobní okrsek je zatím nejrozsáhlejší plochou obdobného charakteru prozkoumanou v okolí Prahy. Poněkud menší výrobní areály byly zkoumány v nedalekých Jinonicích a Stodůlkách.
V souvislosti s rozsáhlými zemními pracemi, spojenými s výstavbou silničního okruhu H1 a dalších podmiňujících staveb se podařilo prozkoumat na katastru obce část rozsáhlého areálu, na němž jsme mohli detailně sledovat některé prvky sídlištních projevů pozdněbronzového období a částečně rekonstruovat pracovní postupy, typy zařízení a charakter výrobních objektů spojených s výrobou železa

v prvních století tohoto letopočtu. S jistou dávkou opatrnosti lze vyslovit domněnku, že areál byl používán od střední doby bronzové (mohylová kultura) až po starší dobu železnou (pozdě halštatská kultura) nepřetržitě. Hlavním důvodem byly téměř ideální klimatické, půdní a hydrologické podmínky, které umožnily, aby nezbytně nutné hospodářské zázemí bylo poměrně malé. Germánský výrobní okrsek začíná pracovat již ve zcela změněných podmínkách, ovlivněných jednak klimatickými změnami, jednak předchozím vývojem aktivity v areálu a jeho širším okolí.

Počátky Ořecha jako středověké vesnice se pro nás zatím ztrácejí v temné minulosti. Příčinou je naprostý nedostatek zpráv. V písemných pramenech se Ořech zřejmě objevuje v zakládací listině břevnovského kláštera z roku 993. Listina sama není dochována v originále, ale až v opisu ze 13. století. Tato skutečnost vedla ke zpochybňování některých údajů, ale nejnovější rozbory ukazují, že pro tento závěr není dostatek podkladů.

V listině se mezi osadami, které se dávají břevnoskému klášteru uvádí také "Ořechov". Vzhledem k trochu odlišnějšímu jménu se udávalo, že nejde o naši ves. Ovšem ještě v nejstarších vrcholně středověkých dokladech se setkáváme s Ořechovem místo Ořecha. Navíc jiné místo podobného či stejného jména v Čechách není. Můžeme tedy s velkou pravděpodobností předpokládat, že rok 993 je nejstarším odkladem pro existenci Ořecha. Tento fakt podporuje i výskyt dalších lokalit náležících břevnovskému klášteru v blízkém okolí (např. Radotín či Ruzyně). Další písemná zpráva je o Ořechu až z roku 1337. Tak dlouhé mlčení písemných pramenů nepřekvapuje, pokud si uvědomíme, že šlo o osadu v držení církevní instituce, která neměla zájem ji prodávat a její majetková pozice byla stabilní. Náš výčet prozatím ukončíme rokem 1352, kdy se poprvé setkáváme s názvem vsi v dnešním znění ("ORZIECH"). Táž zpráva zároveň dokládá, že zde existoval kostel.

Archeologické doklady pro toto období nemáme dosud bohužel žádné. Jedinou informací je zde samotná plocha Ořechu, typická pro raně středověké sídliště. Jde o umístění osady v pramenné pánvi, tak že obklopovala vlastní pramen . Byla-li v osadě kostelní stavba, bývala obyčejně umístěna v dominantní poloze. I dnešní vzhled Ořechu odpovídá této představě.

Jediný soubor archeologických materiálů, který máme z Ořecha k dispozici ze dvora čp. 19, kde byl přede několika lety vykopán při hloubení jámy pro okrasný keř. Neznáme tedy blíže situaci, v níž se původně nacházel (např. je-li obytného domu, hospodářského objektu apod.). Poskytuje nám však neocenitelnou informaci chronologickou. Soubor čítajících několik desítek zlomků, pochází z většího množství nádob. Z jednotlivých tvarů jsme schopni identifikovat bezuché hrnce, hrnce s uchem, pokličky, mísu a miniaturní nádobku, snad lahvičku. Zhruba polovinu střepů můžeme bez problémů datovat do 14. století, a to spíše do jeho druhé poloviny. Typická je především keramická hmota, navazující ještě na raněstředověký výrobní postup. Keramika je převážně nezdobená, jen ojediněle registrujeme ryté linie. Druhá polovina zlomků pak pochází z 15. století. Tuto keramiku identifikujeme především podle kvalitního výpalu, šedivého povrchu, často leštěného. Zcela jednoznačným znakem je užití radélka při výzdobě, přičemž jako základní motiv jsou užity malé čtverečky, půloblouček či stylizovaná lomená vlnice. Několik málo zlomků může být dokonce ze 13. století. Tak bychom uvažovali především u okrajového zlomku malé hlavičky z jemné bílé plavené hmoty. Pro jednoznačný závěr je však těchto zlomků velmi málo.

Datování starších částí souboru je v zajímavém souladu s nejstaršími vrcholně středověkými zmínkami o Ořechu z let 1337 a 1352. Stejně tak je zajímavé, že soubor pochází z okraje starého jádra Ořecha. Snad z toho můžeme dedukovat, že rozsah Ořecha byl již od této doby stejný až do 19. století.

Nejstarší zmínka o obci Ořech je z roku 993. V tu dobu patřila břevnovskému klášteru. Vesnice byla zemědělská. Veškeré obyvatelstvo bylo v obci stabilizováno až do 19. století v zemědělství ve statcích uspořádaných okolo návsi. Další pracovní příležitosti byly v Kalinově mlýně čp. 1 a panské cihelně (dnes čp. 34).
K nárůstu obce a tím i počtu obyvatel došlo na konci 19. a počátku 20. století. Obec se rozrostla nejen o novou školu, ale i o domy podél Karlštejnské silnice, kde se usídlili živnostníci a obchodníci. Ti svými službami doplňovali bohaté zemědělské usedlosti. K dalšímu velkému rozvoji došlo po roce 1920. V tu dobu bylo rozděleno "Beránkovské pole" na stavební parcely a vybudováno cca 70 nových domů. V té době již většina obyvatel dojížděla za prací do Prahy, do továrny pana Waltera, s rozvojem Prahy a přípražské dopravy pak i do jiných podniků. Rozvoj tedy nebyl podnícen místním rozvojem podnikání a vzniku pracovních míst, ale relativně výhodným dopravním spojením a občanskou vybaveností (dostatek producentů potravin, velký počet řemeslníků i obchodníků, škola atd.).
Po bouřlivém rozvoji v první polovině 20. let počet obyvatel v druhé polovině 20. století neustále klesal. Vybudováním inženýrských sítí v 90. letech a přípravou pozemků pro novou výstavbu se postupně odliv obyvatel zastavil a v posledních letech zaznamenal výrazný rozvoj. Vývoj v tomto období je patrný z následujícího grafu.
K úbytku obyvatel docházelo v celé druhé polovině 20. století v Ořechu především tím, že se měnila struktura využití bývalých statků (v každém z nich bydlelo až několik desítek lidí) ze zemědělsko obytného na zemědělsko velkovýrobní. Vedle toho nebyla umožněna téměř žádná nová výstavba (1950 - 1990 celkem 6 nových domů!). Místní lidé tedy byly nuceni se odstěhovat do jiných obcí, nejčastěji do Prahy.
Nová zástavba z let 1995 až 1999 přesahuje potřeby přirozeného rozvoje obyvatel stávající obce a stejně jako ve vlně z 20. a 30. let dochází k přílivu dalších obyvatel.